

(Qeyri-rəsmi tərcümə)

I ARALIQ HESABATI

5-23 SENTYABR 2005-Cİ İL

XÜLASƏ

- 6 tarixində keçiriləcək Parlament seçkiləri ilə əlaqədar seçkiqabağı kampaniya sentyabr ayının 7-də başlanmışdır. Bakının küçələrində küçə yürüşləri və plakatların nümayiş etdirilməsi də daxil olmaqla müxtəlif siyasi fəaliyyətlər gözə çarpmaqdadır. Kampaniya zamanı çıxış edənlərin nitqləri çox hallarda kəskinləşir və qütbləşmiş siyasi atmosferi əks etdirməklə mənfi xarakter daşıyır.
- 11 may tarixində imzalanmış Prezident Sərəncamı nəticəsində seçkiqabağı kampaniya mühiti ümumilikdə yaxşılaşsa da problemlər qalmaqda davam edir. Mövcud olan problemlər əsasən toplaşma azadlığına qoyulan məhdudiyətlərlə bağlıdır.
- Ötən seçkilərlə müqayisədə namizədlərin qeydə alınmasında əhəmiyyətli irəliləyiş baş vermişdir. Hal-hazırda 125 tək mandatlı seçki dairəsində 2000-dən artıq namizəd qeydə alınmışdır. Namizədlərin qeydə alınması haqqında müraciətlərə verilən rədd cavablarının əksəriyyəti əsaslı hesab oluna bilər. Hal-hazırda xaricdə mühacirətdə olan iki tanınmış siyasətçi namizəd kimi qeydə alınmışdır, lakin Azərbaycana qayıtdıqları təqdirdə onları cinayət məsuliyyəti gözləyir. Qeydə alınmış namizədlərin doqquz faizi qadınlardır.
- Uzun müddət bundan əvvəl ATƏT-in Demokratik Təsisatlar və İnsan Hüquqları Ofisi və Venesiya Komissiyası tərəfindən seçki sahəsində qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə və ictimai inamın artırılmasına dair tədbirlərlə əlaqədar irəli sürülmüş tövsiyələr yerinə yetirilməmişdir. Qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi sahəsində irəliləyiş olmasa da, bununla belə, ədalətli və qərəzsiz şəkildə tətbiq olunacağı təqdirdə, cari Seçki Məcəlləsi əsasında demokratik seçkilər keçirilməsi mümkün ola bilər.
- Görünür ki, Mərkəzi Seçki Komissiyası (MSK) seçkilərə texniki hazırlıq işlərini öz iş təqviminə uyğun şəkildə həyata keçirir. 125 Dairə Seçki Komissiyası və 5000-dən artıq Məntəqə Seçki Komissiyasında da seçkilərə hazırlıq başlamışdır. Hal hazırda Məntəqə Seçki Komissiyaları əsasən seçici vəsiqələrinin paylanması və seçici siyahılarının yenilənməsi ilə məşğuldurlar.
- KİV seçkiqabağı kampaniya proqramlarını və namizədlər arasında baş verən debatları yayımlamağa başlamışdır. Pulsuz efir vaxtı qanuna müvafiq olaraq namizədlər arasında paylaşdırılır. Buna baxmayaraq, kampaniya haqqında qanun müddələrinin məhdud interpretasiyası üzündən seçki kampaniyasının xəbərlər proqramları tərəfindən işıqlandırılması hələ də zəifdir.

- Seçkiləri Müşahidə Missiyası Azərbaycanda seçkilərin keçirilməsi üçün xüsusi problem yaradan məcburi köçkünlərin səsverməsi məsələsinə də diqqət yetirir.
- Seçkiləri Müşahidə Missiyasının Bakı şəhərindəki ofisi sentyabr ayının 5-də açılmış və 30 nəfərdən ibarət uzun müddətli müşahidəçilər heyəti 2 nəfərlik qruplar şəklində Azərbaycanın 15 bölgəsində yerləşdirilmişlər.

I. GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasında Parlament Seçkiləri 2005-ci il noyabr ayının 6-da keçiriləcəkdir. Azərbaycan Hökumətinin dəvəti əsasında ATƏT/DTİHO 5 sentyabr tarixində Azərbaycanda özünün Seçkiləri Müşahidə Missiyasını təsis etmişdir. Səfir Geert Arensin (Almaniya) başçılığı altında fəaliyyət göstərən SMM Bakı şəhərində yerləşdirilmiş 11 ekspertdən və ölkənin 15 müxtəlif bölgəsində yerləşdirilmiş 30 uzunmüddətli müşahidəçidən ibarətdir.

II. SEÇKİ QANUNVERİCİLİYİ

6 noyabr 2005-ci ildə keçiriləcək Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisinə seçkilər, 2002-ci ildə Konstitusiyaya edilən və seçkilərin proporsional siyahı üzrə keçirilməsi elementinin aradan qaldırılması ilə nəticələnən düzəlişdən sonra keçirilən ilk parlament seçkiləridir. Konstitusiyaya müvafiq olaraq indi deputatlar Milli Məclisə 125 tək mandatlı seçki dairəsindən seçiləcəklər. Vahid Seçki Məcəlləsi 27 may 2003-cü il tarixində qəbul edilmişdir. O zaman ATƏT/DTİHO və Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası tərəfindən Məcəllənin bir çox sahələrdə beynəlxalq standartlara uyğun olduğu bildirilmiş, lakin buna baxmayaraq mövcud olan əhəmiyyətli nöqsanların aradan qaldırılması üçün lazımi əlavə və dəyişikliklərin həyata keçirilməsi zəruriyyəti də qeyd olunmuşdu. 2003-cü ilin Prezident seçkilərindən sonra, 2004-cü ilin iyun ayında ATƏT/DTİHO və Venesiya Komissiyası seçki prosesinin təkmilləşdirilməsi ilə əlaqədar digər birgə Təvsiyələr siyahısını işləyib hazırlamışdılar.¹

Seçki Məcəlləsinə altı dəfə düzəlişlər edilmişdir, onlardan sonuncusu 28 iyun 2005-ci il tarixində edilmişdir. Buna baxmayaraq son zamanlar edilən düzəlişlər əsasən texniki xarakter daşıyır və ATƏT/DTİHO və Avropa Şurasının Venesiya Komissiyası tərəfindən uzun-müddət bundən əvvəl irəli sürülmüş təvsiyələrin yerinə yetirilməsinə yönəldilməmişdir.² Seçki Məcəlləsində mövcud olmaqda davam edən və qarşıdan gələn seçkilərə təsir göstərə biləcək nöqsanlar arasında aşağıdakıları göstərmək mümkündür:

- Seçki komissiyalarının tərkibi hökumətin maraqlarına xidmət etməyə davam edir və seçkilərin müstəqil idarə edilməsinə qarşı ictimai inamı azaldır.
- Barmaqların boyanması çoxdəfəli səsvermənin qarşısını alan və bununla da seçki prosesinə ictimai inamın artırılmasına xidmət edən mexanizm kimi nəzərə alınmamışdır.

¹ Bax: Azərbaycan Respublikası Seçki Məcəlləsinin ATƏT/DTİHO və Venesiya Komissiyası tərəfindən Birgə Yekun Qiymətləndirilməsi, SDL 2003 (54), 1 sentyabr 2003-cü il və Azərbaycan Seçki Qanununun və seçkilərin idarə olunmasının Birgə Qiymətləndirilməsi, (SDL-AD (2004)016rev), 1 iyun 2004-cü il, Venesiya Komissiyası və ATƏT/DTİHO www.osce.org/odihr-elections/13447.html

² Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsinə edilmiş düzəlişlər haqqında Yekun Rəyin layihəsi, SDL-AD (2005) 018, may 2005-ci il, www.osce.org/odihr-elections/13447.html

- Seçki Məcəlləsində seçici vəsiqələrinin seçki günü bülleteni əldə etmək üçün təqdim edilməsinin məcburi olub-olmaması birmənalı şəkildə təsbit edilməmişdir. MSK sədrinin söylədiklərinə görə, bu məsələ hələ də müzakirə obyektinə olaraq qalır.

Seçki Məcəlləsinin 40.13 (bu maddə müşahidəçilərin komissiyasının toplantılarında yalnız seçki gününə qədər iştirak edə biləcəyini təsbit edir) və 41.3 (bu maddə isə seçki günündən sonra da müşahidə aparmağa imkan yaradır) maddələri arasında ziddiyyət vardır. Rəsmi dairələr SMM-i əmin etmişlər ki, seçki günündən sonra müşahidəçilər bütün mübahisələr həll olunana qədər belə toplantılarda heç bir məhdudiyət olmadan iştirak edə biləcəklər. Bu müstəsna əhəmiyyətə malik olan bir məsələdir, çünki 2003-cü ilin Prezident seçkilərindən sonra ATƏT/DTİHO-nun əməkdaşlarına MSK-nın seçki günündən sonrakı fəaliyyətini monitorinq etmək imkanı verilməmişdi.

Məcəllənin müsbət cəhətləri arasında hər üç səviyyədə seçki komissiyalarının üzərinə şəffaflıq şəraitində fəaliyyət göstərmək öhdəliyinin qoyulması və seçki məsələləri ilə məşğul olan rəsmi şəxslərin vəzifə və öhdəliklərinin aydın şəkildə şərh olunmasını misal göstərmək olar.³ Seçki komissiyaları qanuna “tam, bərabər və qərəzsiz” şəkildə əməl etməlidirlər. Yuxarı seçki komissiyalarının qərarları aşağıdakı seçki komissiyaları üçün məcburi xarakter daşıyır.

May ayının 11-də Prezident “Seçki praktikasının təkmilləşdirilməsi haqqında” Sərəncam imzalamışdır. Prezident həmin Sərəncamla seçki sahəsində səhvlərin və nöqsanların mövcud olduğunu qeyd etmiş və seçki sahəsində fəaliyyət göstərən rəsmilərin və seçki komissiyası üzvlərinin qeyri-peşəkarlığını və ümumilikdə post-sovet mentalitetini tənqid etmişdir. Bu sənədlə Prezident, demokratik seçkilər keçirilməsinin əsas prinsiplərini on bir müddəadan ibarət olaraq şərh etmiş və seçki məsələləri ilə məşğul olan hər bir vətəndaşın bu prinsiplərə əməl etməsinin zəruriliyini vurğulamışdır. Konstitusiyaya əsasən Prezident Fərmanları bütün vətəndaşlar və icra hakimiyyəti orqanları üçün məcburi xarakterə malik olan normativ hüquqi aktlardır.

MSK sədri ictimaiyyət qarşısında bildirmişdir ki, seçki ilə məşğul olan rəsmi şəxslərin qanuna zidd davranışına yol verilməyəcəkdir və belə davranış müqabilində onları cinayət məsuliyyəti gözləyir. MSK tərəfindən SMM-ə məlumat verilmişdir ki, 2003-cü ilin Prezident seçkilərindən sonra seçki sahəsində fəaliyyət göstərən 100-ə yaxın rəsmi şəxsin seçki nəticələrini saxtalaşdırması faktı aşkar edilərək prokurorluğa göndərilmişdir. Buna baxmayaraq, qeyd etmək lazımdır ki, indiyə qədər SMM hər hansı bir rəsmi şəxsin seçki zamanı saxtakarlığa yol verməsi ilə bağlı mühakimə edilməsi və məsuliyyətə cəlb olunması ilə əlaqədar heç bir məlumat almamışdır. Bu vəziyyət də öz növbəsində seçkilər zamanı baş verən saxtakarlıq müqabilində cəzasızlıq və məsuliyyətsizlik mədəniyyətinin möhkəmləndirilməsinə gətirib çıxara bilər.

III. SEÇKİLƏRİN İDARƏ EDİLMƏSİ

Seçkilər 15 üzvdən ibarət olan Mərkəzi Seçki Komissiyasının (MSK) rəhbərlik etdiyi və üç səviyyədə fəaliyyət göstərən seçki komissiyaları tərəfindən idarə ediləcəkdir. Qeyd etmək lazımdır ki, hazırda fəaliyyət göstərən dairə seçki komissiyalarının sayı 125; məntəqə seçki komissiyalarının sayı isə 5000-dən artıqdır. Sentyabr ayının əvvəllərində müxalifəti təmsil edən iki yeni üzv öz sələflərinin namizəd kimi qeydə alınmalarının ardından MSK-ya daxil olmuşlar. Seçki Məcəlləsinə müvafiq olaraq, seçki komissiyasının iclası komissiyanın həlledici səs hüquqlu üzvlərinin 2/3 hissəsi iştirak etdikdə səlahiyyətli hesab edilir.

³ Seçki Məcəlləsinin 17.6.1 maddəsi

Seçki komissiyalarının tərkibi haqqında qanunvericiliyin müvəqqəti müddəalarına müvafiq olaraq MSK da daxil olmaqla, hər üç səviyyədə seçki komissiyalarının sədrleri vəzifəsinə namizədliyi hakimiyyətdə olan Yeni Azərbaycan partiyası tərəfindən irəli sürülən şəxslər təyin edilir. Bundan əlavə, seçki komissiyalarının tərkibi elə təşkil edilmişdir ki, burada hökumətə tərəfdar olan partiyaların nümayəndələri üstün mövqeyə malikdirlər.

MSK tez-tez KİV və müşahidəçilərlə görüşlər keçirir; bundan əlavə, MSK-nın qərarlarının əksər hissəsi ilə Komissiyanın İnternet sahifəsində tanış olmaq mümkündür. Hazırda MSK Seçki Məcəlləsinə müvafiq olaraq həyata keçirilən bütün texniki hazırlıqları vaxtında tamamlamışdır və Məntəqə Seçki Komissiyalarının üzvləri üçün təlim proqramları keçməkdədir. Seçkiləri Müşahidə Missiyası tərəfindən ziyarət edilən Dairə Seçki Komissiyaları üzrə hazırlanmış hesabatlar həmin komissiyalarda seçkiyə hazırlığın düzgün istiqamətdə aparıldığını göstərir.

Hazırki seçkilər zamanı MSK-nın üzləşdiyi ən böyük problemlərdən biri 1991-ci ildə silahlı münaqişə nəticəsində Dağlıq Qarabağ və ona ətraf rayonların işğal olunmuş ərazisindən didərgin düşmüş 800 000-ə yaxın (ümumi seçici sayının 12%-nə qədər) məcburi köçkünün səs verməsinin təşkil edilməsidir. Məcburi köçkünlər bütün ölkə ərazisində xüsusi səsvermə məntəqələrində səs verəcəklər. Onların əksəriyyəti hazırda yaşamadıkları və işğal altında olan seçki dairələri üzrə səs verəcəklər.⁴ Məcburi köçkünlərin səsverməsi ilə əlaqədar prosedurlar ya digər rayonların ərazisində “sürgün” şəraitində, ya da qismən işğal edilmiş rayonların ərazisində yerləşdirilmiş əlaqədar Dairə Seçki Komissiyaları tərəfindən təşkil ediləcəkdir.

2005-ci il may ayının 30 etibarını ilə seçici siyahılarına daxil edilən seçicilərin sayı 4 553 164 olmuşdur. Məntəqə seçici siyahıları ilə hal-hazırda seçki məntəqələrində və MSK-nın İnternet sahifəsində tanış olmaq mümkündür (qeyd etmək lazımdır ki, həmin siyahılara seçicilərin ünvanı daxil edilməmişdir). Seçicilər siyahılarda öz adlarını yoxlamaq və mövcud olan səhvlər haqqında Məntəqə Seçki Komissiyalarına məlumat vermək hüququna malikdirlər. Oktyabr ayının 1-dən etibarən seçici siyahılarına əlavələr yalnız məhkəmə qərarı əsasında edilə bilər. Seçkiləri Müşahidə Missiyası seçici siyahılarının dəqiqliyini qiymətləndirməyə başlamışdır.

Seçici vəsiqələri çoxdəfəli səsvermənin qarşısını almaq üçün tətbiq edilmişdir, lakin həmin vəsiqələrin effektiv bir vasitə olub-olmayacağı aydın deyildir.⁵ Bəzi müxalifət partiyaları baş verə biləcək çoxdəfəli səsvermənin qarşısını almaq məqsədi ilə barmaqların boyanmasının tətbiq edilməsi təklifi ilə ölkə Prezidentinə və Parlamentinə müraciət ediblər. Rəsmi dairələr isə belə bir üsulun qeyri-zəruri və seçicilər nöqtəyi-nəzərindən qəbul edilməz olduğunu bildirirlər.

Hal-hazırda Məntəqə Seçki Komissiyaları seçicilər arasında seçici vəsiqələrini paylayırlar. Müxalifət partiyaları narahat olduqlarını bildirmişlər ki, həmin vəsiqələrin paylanması düzgün şəkildə aparılmır və bəzi hallarda bir seçiciyə birdən çox vəsiqə verilir. Belə bir halın mövcud olması həmin şəxslərə bir dəfədən çox səs vermə imkanı yarada bilər. SMM hal-hazırda qədər belə məlumatları təsdiqləyən sübutlara rast gəlməmişdir. Lakin SMM seçici vəsiqələrinin əldə edilməsi zamanı imzaların təkrarlanması halı ilə qarşılaşmışdır ki, bu da seçicilərdən hər hansı birinə başqa bir şəxs üçün seçici vəsiqəsi almaq imkanı verilməsinə dəlalət edir. Seçki sənədlərinin aid olduğu şəxsdən başqasına verilməsi narahatlıq doğurur.

⁴ Məcburi köçkünlərin yerdə qalan hissəsi öz dairələri daxilində köçkün düşüblər.

⁵ MSK Sədri SMM ilə görüşü zamanı bəyan etmişdir ki, seçici vəsiqələrinin tətbiq edilməsində məqsəd ilk əvvəl çoxdəfəli səsverməyə qarşı bir vasitə kimi istifadə etmək deyil, seçici siyahılarını təkmilləşdirməkdən ibarət idi.

İlkin qiymətləndirmələrə görə, seçicilərin 85%-nə artıq seçici vəsiqəsi paylanmışdır. Seçicilərin böyük bir hissəsi – xüsusi ilə öz məntəqəsindən və ya dairəsindən kənarında yaşayan seçicilər – hələ də seçici vəsiqəsi almamışlar və belə bir halın seçki gününə qədər davam etməsi onların seçki hüququnun pozulmasına səbəb ola bilər.

Seçki günündə seçicilər seçki vəsiqələrindən əlavə şəxsiyyəti təsdiq edən sənəd də təqdim etməlidirlər. 2005-ci il iyul ayının 31-dən etibarən keçmiş sovet pasportları artıq qüvvədə deyildir. Hal-hazırda hökumət ölkənin hədd-büluğa çatmış əhalisi arasında yeni şəxsiyyət vəsiqələrinin fəal bir şəkildə paylanması ilə məşğuldur. Daxili İşlər Nazirliyi şəxsiyyət vəsiqələrinin hazırlanması ilə məşğul olan müvəqqəti məntəqələr açmışdır və seçki gününə qədər bütün əhaliyə vəsiqə paylanacağına ümid edir. Seçki gününə qədər əhalinin hamısına yeni şəxsiyyət vəsiqəsi verilmədiyi təqdirdə, seçki administrasiyası köhnə sovet pasportlarından istifadə edilməsinə icazə verməyə seçicilərin seçki hüququnun pozulmasının qarşısını almaq məqsədi ilə həyata keçiriləcək ehtiyat tədbiri kimi baxır.

SMM MSK tərəfindən qəbul edilmiş və Məntəqə Seçki Komissiyalarının nəticələrinin Dairə Seçki Məntəqələrinə göndərilən andan etibarən MSK-nın İnternet Səhifəsində yerləşdirilməsi haqqında qərarı müsbət bir addım kimi qiymətləndirir.

IV. KAMPANIYA MÜHİTİ

6 noyabrda keçiriləcək Parlament seçkilərinin seçkiqabağı kampaniyası 7 sentyabrdan etibarən başlamışdır. Namizədlərin plakatları Bakının və ölkənin digər iri şəhərlərinin küçələrində asılmışdır, bundan əlavə bütün ölkə ərazisində müxtəlif seçkiqabağı kampaniya tədbirləri həyata keçirilir. Kampaniya zamanı çıxışlar əksər hallarda gərgin və mənfi xarakter daşıyır, bununla da qütbləşmiş siyasi atmosferi əks etdirir. SMM-ə bəzi dairələrdə müxalifətdən olan namizədlərin şəkilləri əks etdirilmiş plakatlara yer ayrılmasında və həmin namizədlərin seçkiqabağı kampaniya tədbirlərinin keçirilməsinə rəsmi dairələr tərəfindən maneələr törədildiyi barəsində məlumatlar daxil olmuşdur. Bundan əlavə, namizədlər tərəfindən ictimai resurslardan sui-istifadə edilməsi və namizədlərə hədə-qorxu gəlinməsi haqqında məlumatlara da rast gəlinmişdir. SMM bu məlumatları, şikayətləri və müraciətləri nəzərdən keçirir və bu məsələlərlə əlaqədar narahatlığını rəsmi dairələrə bildirmişdir.

Təcrübədə, icra hakimiyyətləri küçə yürüşlərini məhdudlaşdırmaq və qadağan etmək üçün əhəmiyyətli dərəcədə səlahiyyətə malikdirlər. Toplaşma Azadlığı haqqında Qanunun müddəalarına müvafiq olaraq yürüşün təşkilatçıları əvvəlcədən icra hakimiyyətinə yürüşün keçiriləcəyi haqqında məlumat verməlidirlər. Yürüşlərə məhdudiyyət qoyulması və onların qadağan edilməsi yalnız “xüsusi zərurət olduqda” və ya “son tədbir kimi” tətbiq edilə bilər.⁶ 11 may 2005-ci il tarixli Prezident Sərəncamında yerli icra orqanlarına mitinqlərin keçirilməsinə icazə vermək əmr olunmuş və doğrudan da bəzi mitinqlərin keçirilməsinə böyük miqdarda polis əməkdaşının müşayiəti ilə də olsa, icazə verilmişdi. Müxalifət nümayəndələri tərəfindən edilən müraciətlərdə bəzi icra hakimiyyəti orqanları tərəfindən belə tədbirlərin keçirilməsinə qanunsuz maneələr törədilməsinin davam etdiyi bildirilir. SMM-in hər hansı bir məhdudiyyət və ya qadağanın məhkəmə qərarı ilə ləğv edilməsi barədə heç bir məlumatı yoxdur.

Namizədlərin qeydə alınması prosesi keçən seçkilərlə müqayisədə olduqca təkmilləşdirilmişdir. Parlamentdəki 125 yer uğrunda 2000 namizədin və 48 partiya və siyasi blokun yarışacağı bu

⁶ Toplaşma Azadlığı haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun 8.6 Maddəsi

seçkilər, seçki dairələrinin əksəriyyətində seçicilərə olduqca geniş seçim imkanı verəcəkdir. Bəzi partiyalar, xüsusi ilə cari Parlamentdə 125 yerdən 75-nə malik olan Yeni Azərbaycan Partiyası sonrakı mərhələlərdə, xüsusi ilə də eyni siyasi partiya mənsub olan namizədlərin bir-biri ilə yarışacağı dairələrdə bəzi namizədlər tərəfindən namizədliyin geriyə götürülməsi hallarının mümkün olacağını bildirmişdir. Qeydiyyatda alınmış namizədlərin yarısından çoxu öz namizədliyini fərdi qaydada irəli sürmüşdür. Dörd partiya – iqtidarda olan Yeni Azərbaycan Partiyası, Azərbaycan Liberal Partiyası və bu yaxınlarda yaradılmış müxalifət seçki blokları olan “Azadlıq” və “Yeni Siyasət” blokları öz namizədlərini 60-dan artıq dairədə qeydiyyatdan keçirmişlər ki, bu da onlara Dövlət media orqanlarında pulsuz efir vaxtı və yer əldə etmək imkanı vermişdir.

Qeydiyyatda alınmış namizədlərdən yalnız 9 faizi qadındır.

Qeydiyyatda alınmaq üçün edilən müraciətlərə rədd cavabları bir qayda olaraq əsaslı olmuşlar, lakin bəzi hallarda etiqad azadlığının pozulması ilə əlaqədar narahatlıqlar meydana çıxmışdır. Seçki Məcəlləsi Konstitusiyaya müvafiq olaraq peşəkar din xadimlərinin namizəd kimi qeydə alınmasını qadağan edir.⁷ Bu səbəbdən 22 No-li Seçki Dairəsi və MSK tərəfindən Bakı Avropa Yəhudi Mərkəzinin rəhbəri cənab Zalmanoviçin namizədliyə qeydə alınmaq barədə müraciəti onun peşəkar din xadimi olması səbəbindən rədd edilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, Zalmanoviçin rədd edilməsi və qərarda onun “peşəkar din fəaliyyəti”nə hansı şəkildə cəlb olunması izah edilməmişdir.

Seçki Məcəlləsinə müvafiq olaraq seçki blokları onların tərkibinə daxil olmayan siyasi partiyaların üzvlərinin namizədliyini də irəli sürə bilərlər. “Azərbaycan naminə” seçki bloku tərəfindən islam partiyasının sədri Hacığa Nurinin namizədliyi irəli sürülmüşdür. Hazırkı statusunun qeyri-müəyyən olmasına baxmayaraq İslamçı Partiyası qeydiyyatdan keçmə haqqında müraciətinə Ədliyyə Nazirliyindən rədd cavabı almışdır. Buna baxmayaraq “Azərbaycan naminə” bloku tərəfindən MSK-ya təqdim olunan sənədlərdə Hacığa Nurinin İslamçı Partiyasına üzv olması qeyd edilmişdi. MSK cənab Nurinin namizədliyinin qeydə alınmasını rədd etmiş, Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi isə bu qərarı dəstəkləmişdir.

Məhkəmələr qarşısında Seçki Məcəlləsinin müddəalarına əsasən (70.4 maddə) toxunulmazlıq tətbiq edilən iki namizədin işi qaldırılmışdır. Milli Məclisin sabiq spikeri, hazırda xaricdə yaşayan Rəsul Quliyevin namizədliyi 27 avqust tarixində qeydə alınmış, bunun bilavasitə ardından isə Baş Prokuror polisə 2000-ci ildə Rəsul Quliyev haqqında verilmiş həbs əmrini yerinə yetirməyi əmr etmişdir. Baş Prokuror bildirmişdir ki, namizədliyə qeydə alınmadan əvvəl törədilməsi iddia olunan cinayət əməllərinə toxunulmazlıq şamil edilmir. Müraciət edən tərəf bildirmişdir ki, hüquqi toxunulmazlıq ona şamil edilməlidir, Baş Prokuror öz səlahiyyətlərini aşmışdır və qanunda təsbit olunmuş namizədlərin bərabərliyi prinsipi pozulmuşdur. Səbayıl rayon məhkəməsi Baş Prokurorun qərarını təsdiq etmiş, Apelyasiya Məhkəməsi isə 19 sentyabr tarixində şikayəti rədd etmişdir. Hal-hazırda iş kasasiya şikayəti üzrə Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinə göndərilmişdir. Baş Prokuror 5 sentyabr tarixində qeydiyyatdan keçmiş sabiq ölkə başçısı Ayaz Mütəllibov haqqında da eyni əmr vermişdir.⁸

⁷ Seçki Məcəlləsinin 14.2 maddəsi; Konstitusiyanın 56.3 maddəsi

⁸ 2003-cü ildə Avropa Şurası Parlament Assambleyası Hüquqi Məsələlər və İnsan Hüquqları üzrə Komitəsi həmin ildə keçirilən Prezident seçkilərində namizədliklərini irəli sürmüş R. Quliyev və A. Mütəllibovun işi ilə əlaqədar bildirmişdir ki, siyasi sürgündə olan şəxsin ağır cinayət məsuliyyəti ilə hədələnməsi şəxsin demokratik seçkilərdə iştirakının qarşısını almaq üçün qəbul edilməz bir vasitədir.

Avqust ayının 5-də, SMM-in ofisi açılmamışdan əvvəl “Yeni Fikir” Gənclər Təşkilatının rəhbəri Ruslan Bəşirli həbsə alınmışdır. Hal-hazırda o, hökumət çevrilişi etməkdə ittiham edilir. Sentyabr ayının 12 və 14-də onun müavinləri Səid Nuriyev və Ramin Tağıyev də həbsə alınmışdır. Qeyd etmək lazımdır ki, hər cür şəxs indi də həbs altındadır. Müxalifət tərəfindən əsassız adlandırılan bu həbslər, Baş Prokuror və Daxili İşlər Nazirliyi tərəfindən “radikal müxalifətin” dövlət çevrilişini hazırlamaqda günahlandırıldığı bir mühitdə baş vermişdir.

V. KÜTLƏVİ İNFORMASIYA VASİTƏLƏRİ

Sentyabr ayının 7-də seçki kampaniyası başladığı gündən etibarən SMM altı yerli TV kanalı və beş gündəlik qəzet üzərində monitorinq aparmışdır.⁹ Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, 60-dan çox dairədə namizədləri qeydə alınmış siyasi partiyalar və bloklar dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən televiziya kanalları və qəzet səhifələrində pulsuz efir vaxtı və çap səhifəsi ilə təmin olunmaq hüququna malikdir. Sentyabr ayının 10-da MSK Dövlət Televiziyasında, Dövlət Radiosu və İctimai Televiziyada seçkiqabağı kampaniya verilişləri və debatlarını yayımlamaq üçün nəzərdə tutulmuş həftədə 270 dəqiqə pulsuz efir vaxtını bölüşdürmək məqsədi ilə püşk atmışdır. İndiyə qədər pulsuz efir vaxtı qanunauyğun şəkildə bölüşdürülmüşdür.

Avropa Şurası və ATƏT-in tövsiyələrinə müvafiq olaraq AzTV 2 Dövlət kanalının bazasında İctimai Televiziya yaradılmışdır. İctimai televiziya avqust ayının 29-da yayımlanmağa başlamışdır və hal-hazırda əhalinin 90% bu kanalı izləmək imkanına malikdir. SMM İctimai TV-nin seçki kampaniyasını effektiv və tarazlaşdırılmış bir şəkildə əks etdirəcəyini təhlil edir.

Seçki Məcəlləsinin kütləvi informasiya vasitələri tərəfindən seçki kampaniyasının işıqlandırılmasının maliyyələşdirilməsinə dair müddəaları olduqca qəlizdir. Məcəlləyə görə qeydiyyatda alınmış namizədlərin və siyasi partiyaların kütləvi informasiya vasitələrindən bərabər şəkildə istifadə etməsinin şərtlərini dövlət müəyyən edir. MSK əməkdaşları SMM-ə bildirmişlər ki, Seçki Məcəlləsinin bütün namizədlər üçün bərabər hüquqlar və şərtlər müəyyən edilməsi tələbinə müvafiq olaraq namizədlər öz seçki fondlarından ödəniş həyata keçirmədən Space TV-də keçirilən siyasi müzakirələrdə iştirak edə bilməzlər. MSK-nın mövqeyi ondan ibarətdir ki, bu qayda yalnız kampaniyanın xəbər proqramları vasitəsi ilə işıqlandırılmasına aid edilməlidir, çünki xəbər proqramında hər hansı bir namizəddən müsahibə götürülməsi ona üstünlük gətirə bilər. Mübahisələr zamanı qeyd edilir ki, əgər kimdənsə müsahibə alınsa, o zaman yerdə qalan namizədlər də göstərilməlidirlər. Bu dövlət orqanları rəsmilərinin, xüsusi ilə də Yeni Azərbaycan Partiyasının sədri olan ölkə prezidenti İlham Əliyevin kütləvi informasiya vasitələrində işıqlandırılmasını heç bir şəkildə məhdudlaşdırmır.

MSK indiyə qədər sentyabr ayının 8-də YAP və onun namizədlərini təbliğ edən və dəstəkləyən (YAP-ın Nizami təşkilatı tərəfindən keçirilmiş) böyük konsert proqramı ilə əlaqədar heç bir tədbir görməmişdir.

Jurnalistlər, vətəndaş cəmiyyəti qrupları və bəzi siyasi partiyaların nümayəndələri Azərbaycanda KİV-in müstəqilliyi ilə əlaqədar narahatlıqlarını Seçkiləri Müşahidə Missiyasına bildirişlər. Onların fikrincə, bütün əsas televiziya kanalları Hökumətin siyasi mövqeyini dəstəkləyir və əksər hallarda yalnız məhdud nöqtəyi-nəzərləri yayımlayırlar.

⁹ Televiziya: Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən AzTV və İctimai Televiziya, Özəl kanallar: Lider TV, Space TV, ATV və ANS. Qəzetlər: Dövlət tərəfindən maliyyələşdirilən Azərbaycan, Respublika, Xalq; Özəl qəzetlərdən Yeni Müsavat, Zerkalo

2005-ci il mart ayında Monitor jurnalının redaktoru, məşhur jurnalist Elman Hüseynovun qətlə yetirilməsi media icmasına olduqca böyük zərbə vurmuşdur. ATƏT-in Media Azadlığı uğrunda Nümayəndəsi də daxil olmaqla bir sıra beynəlxalq və yerli media qurumları hökumət orqanlarını bu qətləin səbəblərini və onu sifariş edənləri tez bir şəkildə aşkar etmək üçün şəffaf istintaq aparmağa çağırırdılar. Bu cinayət hadisəsindən sonra Prezident İlham Əliyev jurnalistlərə qarşı törədilən cinayət və mülki işlər üzərində moratorium elan etmişdir.

VI. SEÇKİ MÜŞAHİDƏ MISSİYASININ FƏALİYYƏTİ

Missiyanın rəhbəri Xarici İşlər Nazirliyi, Mərkəzi Seçki Komissiyası və Prezident Aparatı ilə əlaqələr yaratmış və müntəzəm olaraq görüşlər keçirir. O, sentyabr ayının 17-də ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev tərəfindən qəbul edilmişdir. SMM bütün ölkə ərazisində siyasi partiyaların nümayəndələri, vətəndaş cəmiyyəti və seçki komissiyalarının üzvləri, eləcə də digər şəxslər və qruplarla görüşlər keçirmiş, ATƏT-ə üzv olan ölkələrin diplomatik nümayəndəlikləri və digər partnyorları üçün iki həftədə bir keçirilən ilk brifinqini artıq təşkil etmişdir. Sentyabr ayının 5-də Missiyanın rəhbəri Azərbaycanda rəsmi səfərdə olan ATƏT-in Hazırda Fəaliyyətdə olan Sədrini bir sıra görüşlərdə müşayiət etmişdir. Bundan əlavə o, Naxçıvan Muxtar Respublikasına da işgüzar səfər etmişdir.